

materija, kao i kod Aristotela«. (Usput pripominjem, da se S. Eriugena — a ne Erigena — ne smatra »ocem skolastike«, kao na str. 56.)

Možda bi i o savremenoj filozofiji ipak trebalo više reći, na pr. str. 170. i drugdje. Manjka mi sintetički prikaz filozofijske misli ne samo kao općena karakteristika savremene filozofije, nego protegnut i na čitavu historiju filozofije kao princip kontinuiteta. Idealizam i realizam, monizam i dualizam i t. d. bile bi najviše smjernice u evoluciji fil. stvaranja. Tako bi historija filozofije od shematskog oblika dobila genetičku svoju impulzivnost. Možda izgleda, da bi se eo ipso pretvorila u Uvod u filozofiju. Ne potpuno, ali bi zaista i trebalo da bude historijski uvod u filozofiju. Takova bi knjiga bila pogotovo praktična — jer uporabiva i za samouke —, a bila bi i originalna.

Ove sam opaske naveo zato, jer smo mi tako reći u početnom stadiju filozofskog stvaranja, pa je svrsishodno da zajednički radimo kod svakog djela, ne bi li izašlo savršenije, nego što su takova djela i kod velikih naroda. Sa g. Lorencom je ugodno saradivati, jer je rukovođen traženjem istine i jer je veoma svijesni pregalac u izgrađivanju narodne naše filozofije.

Prof. Zimmermann.

1. Miljenko Vidović: Za zapadnu kulturu ili protiv nje. Predavanje održano u Beogradu 6. marta 1927. Po stenografskim beleškama. Štamparija »Vreme«. Beograd 1927. 12° str. 21.

2. Miljenko Vidović: Ideje i problemi. Članci i rasprave. Sabrao i uredio Kamilo Brössler. Sarajevo 1927. Štamparija »Obod«. 8°, str. 267.

3. Miljenko Vidović: Faktor rada — evanđelje života. Sarajevo 1927. Štamparski zavod d. d. 16°, VIII + 24.

1. — Da je zapadna kultura u mnogom zastranila, da je iznijela i unijela u život mnogo toga, što ga je učinilo težim i jadnijim, da ga je konačno u velikom stupnju rastrovala, ponizila, povrijedila — činjenica je u kojoj se svi slažemo. Jedino valja primijetiti, da je i u ovim pogledima na uspjehe i neuspjehe moderne zapadne kulture, lako moguće zastraniti, pa gledati odviše crno, kako je slučaj kod g. Vidovića. On je zašao tako daleko, da je proreкао propast Evrope — za ciglih 50 godina! (Društvena dekadencija, str. 16; ocjenu vidi: »Bogosl. Smotra« 1915., br. 4., str. 510.) Dakako, da je to pretjeranost. Jednako je neispravno i netačno u zapadnoj kulturi ne vidjeti svijetlih strana, ne priznati nikakovog duševnog napretka, nikakovih pozitivnih vrednota. Tamo dakako, gdje kruži oko g. V., nema doista nikakovih duševnih vrednota. U njegovom ambijentu, na izvorima, na kojima on crpe, nema okrepe za dušu.

Ni u opredjeljivanju uzroka toj krizi zapadne kulture ne sudi ispravno g. Vidović. Razlog, koga navodi (str. 9.—14.) ne rješava problema: da Evropa tobože svaljuje krivnju na prirodu čovjekovu, smatrajući ga zlim, dok on, g. Vidović, pretstavlja čovjeka savršeno dobrim, šta više »bogočovjekom« (str. 14.). Ni njegovo upiranje na našu slavensku rasnu odliku, našu naročitu moralnost i etičke vrline — nije bez prigovora. Nije naša narodna psiha »prirodno etička« u njegovom evolucio-

nističkom smislu: praroditelji su nam — veli — »išli četveronoške i živjeli kao ostale zvijeri po šumama« (str. 9.), a mi smo eto toliko nad njima, da se oduševljavamo za poštenje, ljubav, pravедnost i milosrđe, kako to očito odsijeva iz naših narodnih pjesama. To, što se pokazuje u historijskom razvoju naše slavenske duše, sve je protkano vjerskim elementom, naročito odkako smo primili kršćanstvo. Naša dakle etička psiha bitno je religiozna psiha, još tačnije: kršćanska. A o religiji, pogotovo kršćanskoj, ne će Vidovićev etički pokret ništa da zna.

Zato je i njegovo proricanje o mesiji, koga će Evropi dati Slavenstvo, samo jedna lijepa fraza, udešena za publiku. A kako treba »etizirajući svoj kulturni život preporučiti Evropu«? Kako će g. Vidović i kojim sredstvima praktički, u životu provesti etičko poboljšanje? Do sada: samo riječima! Opetovanje jednog te istog, a bez konkretnih naputaka za provedbu u životu svakog pojedinca.

Mi znamo, da g. Vidović i nije u stanju ništa drugo dati. On ne može ništa drugo, nego govoriti o »etičkom preporodu« — pa tko hoće i tko može, nek bude bolji. Ali ne mora nitko...

I ovom zgodom velim: ne osporavam g. Vidoviću ispravnost njegovog nastojanja. Naročito ne diram u prosvjetni dio programa. Ali ponovno naglasujem: **etički preporod** se ne postizava ovim putem, kojim on ide. Metode, koje je do sada upotrebljavao, ne odgajaju etičke jedinice, nego fanatike jedne sekte. I dosadani rezultati samo to pokazuju.

2. — U ovoj je knjizi g. Brössler pokupio članke, što ih je g. Vidović pisao dosada u »Uzgajatelju« i »Novom čovjeku«, pa ih povezao u neki sistem, koji otprilike daje pogled na cjelokupno njegovo nastojanje. Najprije dolaze panegirici o »sunčanim ljudima«, koji hiperboliziraju veličinu čovjeka (str. 7.—21.); zatim slijede članci, koji iznose manje više uvijek pod istim vidom probleme života i kulture (str. 25.—84.). Onda glorifikacija čovjekovog intelekta (str. 89.—104.), čustvene njegove strane, »čovjek i srce« (str. 106.—148.) i voljne (str. 151.—163.). Na str. 167.—191. bavi se pitanjima odgoja, pak škole i prosvjete (str. 197.—235.), da završi odsjekom: religija i prosvjetno-etički pokret (str. 253.—263.).

Ovako sustavno poredani članci o pitanjima gore navedenim ne će promašiti dojma, na koji računaju. Dikcija i toplina, kojom g. V. iznosi svoje misli, djeluju snažno na ljude, koji nemaju tolikog stupnja inteligencije, da u tančine, do posljednjih konzekvencija prosude zamaha uvjerljivih izvoda. A oni, koji dobro znadu, što je i kakav je taj »kulturno-etički pokret«, pa ga ipak odobravaju i potpomažu, čine to svijesno u želji da oslabe dosadani vjerski stav i vjersku prosvjetnu akciju kod našeg naroda. Sasvim je tačno, da će ova knjiga »razbistriti pojmove o težnjama i ciljevima prosvjetno-etičkog pokreta«, ali nije tačno, da je za nj do sada »palo toliko neopravdanih kritika i napadaja« (str. 2.).

Možda je uslijedilo i neopravdanih kritika. Jedno je pak bezuvjetno netačno: da su sve kritike — neopravdane. Naših kritičkih izvoda nije g. Vidović nikada pobio, niti stvarno oprovrgao, a ipak ih proglasuje

neopravdanima. Već je to ne-etički jedan stav, koji kulminira u svijesnom podmetanju loših motiva protivniku, a djeluje neodgojno na njegove pristaše.

Ako tkogod iskreno želi jedan pravi i svestrani etički preporod sviju narodnih slojeva, jamačno ga iskreno želimo mi, stojeći na pozitivnom kršćanskom stanovištu. Ali mi otvoreno kažemo: Vidovićev pokret ne će uzgojiti etičkog naraštaja. Može imati u prosvjetnom pogledu izviesnog uspjeha, ali etičkih dubokih tragova ostaviti ne će! To je šteta; ali s idejama, s kojima stupa u život, ne može da bude drugačije.

3. — Predavanje, održano 5. juna t. g. u Sarajevu po g. V., a u ostalim mjestima po gg. učiteljima i nekim drugim pristašama ovog pokreta, hoće osobito, da naglasi staru riječ, u r a d u je spas. Ima u tom predavanju mnoga dobra misao. I ručni i duhovni rad, već prema prilika života, veže sve ljude. Čini se pak, da je pretjerano, kad g. V. (str. 19.) isključivo naglasuje rad, zanemarujući ostale faktore, koji su djelotvorni u čovječjem životu. Da se stvore »čelik-karakter«, nema sumnje, da im se valja odlikovati u radu bilo ručnom, bilo duševnom. Ali zato ipak ne valja identificirati princip rada s principom morala.

G. Vidović očito pretjeruje na račun svog ugleda, kad misli, da je tek njegov pokret probudio prosvjetne radnike! Nije lijepo nezahvalno prelaziti preko hiljada trudenika, koji nijesu u »svom radu čekali »vodu« iz Sarajeva, da im tek pokaže put i da ih istom on upozori na dužnost prema narodu. Ako je njegov metod unio više interesa za prosvjetu i iznio više uspjeha u kratko vrijeme, ne valja radi toga biti nepravedan prema drugima. Nepravdu ne dozvoljava ni čisto čovječanska etika.

Dr. A. Živković.

Josephus Ubach S. I.: Compendium theologiae moralis. Volumen I. Herder, Freiburg 1926. 8°, XVI + 487.

Ovaj prvi svezak sadržaje čitavo osnovno moralno bogoslovlje, sav dekalog i pet crkvenih zapovjedi, traktate o bogoslovskim i moralnim krepostima, zabrani knjiga, te o dužnostima svećeničkog i redovničkog staleža. Taj silni materijal skratio je autor vanredno spretno. Očito mu je pred očima bila potreba bogoslovskih učilišta, gdje je nužda svršiti izvjesnu građu radi dužnosti klera u duhovnoj pastvi. Sâm navodi, da je njegova knjiga plod bilježaka izrađenih za privatnu porabu.

No njegova je želja, da ova knjiga bude od koristi i svećenstvu u duhovnoj pastvi. Kolikogod autor posvećivao naročitu pažnju nekim praktičnim i savremenim moralno-pastoralnim pitanjima (ples, moderno novinstvo, seksualni problemi, tajna naknada i sl.), opet njegova knjiga ne će moći zadovoljiti potrebama, što ih praktični život stavlja na svećenika.

Ima vrlo mnogo delikatnih i subtilnih slučajeva, o kojima će svećenik u svom auktoru češće morati da traži savjeta. Ne mora naći tačnog rješenja, ali mora naći put k rješenju. Ni jedno iole važno pitanje, naročito načelne prirode, ne smije manjkati u knjizi.